

s. v.).

Per desgràcia l'evolució fonètica no és gens clara. Potser podríem admetre que BIS-OCULUS va donar occità *besu(c)* per un encreuament amb *caluc* 'miop', i llavors el Migdia de França hauria de ser el punt de partida del mot. Però el fet és que el mot castellà és el més ben documentat en l'època antiga, i és sabut que el besuc més famós és el del Cantàbric, i en particular el de Santander (*Pícara Justina*, de Laredo (així en un poeta aragonès del S. xv, *BRAE* XLX, 93) o de Bermeo (Arx. d'Hita); ara veiem, és veritat, un testimoni del cat. *besuc* un poc més antic que els castellans, però el fet de no aparèixer en un doc. coster debilita el seu valor,⁵ i encara més el fet del predomini tan fort de la forma en -o en català, indicatiu clar que el nom ens ve del Cantàbric i no pas de la costa provençal o catalana. Aquesta és una dificultat seriosa, que fa dubtar un poc de tot; suggeriríem que pogué ser a Gascunya on *besuc* 'guerxo' s'apliqués com a nom del besuc, i que aquest nom gascó, tal com *BACALLÀ*, vagi estendre's de primer al castellà i des d'ací al Mediterrani. Reconequem, però, que aqueixa objecció geogràfica, junt amb l'haver de recórrer a un encreuament, fan trottant molt aquesta teoria. Per evitar una cosa i altra es podria pensar en un origen gallec, com sigui que la pèrdua de la -L- en BIS-OCULUS > *bisóg(o)* fóra llavors normal. Restaria trobar millors proves de l'ús de BIS-OCULUS 'guerxo' en gallego-portuguès i justificar bé el canvi de *ó* en *í*, que fóra natural de mirar com un cas de metafonia, fenomen tan corrent en portuguès i gallec: tanmateix no en condicions ben iguals.⁶

Encara que amb la impressió que per ací ha d'estar la veritat, aquestes dificultats ens deixen encara en el dubte. El que més ens fortifica en aquesta impressió és la vanitat de totes les altres etimologies proposades. Per exemple SIMONET (p. 44) pensava que fos metàtesi de *SABOGA*, segurament comptant amb el detall que a Algèria *bešúq* designa una varietat d'aquest peix, i en què el sábalo castellà, un peix esmentat per l'historiador marroquí Abenabizar (principi S. XIV), que en un dels mss. està escrit *b[a]šúqa*, en un altre és *š[a]búqa*, però com que d'altres manuscrits porten *baštúqa* y *búqa* (Dozy, *Suppl.* I, 129a), aquesta dada és tan condicional i confusa que té molt poc valor. I per damunt de tot una saboga és un peix enterament diferent d'un besugo. Les altres etimologies proposades són encara menys fundades.⁷

¹ Sembla ser-hi avui més freqüent que *vesugo* que ja figura en el *Canc.* de Resende, S. xv (i Moraes). Gallec *besugo* és ja la forma que sentia Sarmiento (1745) a Pontevedra. — ² Tant les formes aràbigues com les basques són evidentment manllevades del romànic, i les últimes, com indica Mitxelena (*Fon. Hist.*, 78), són alteració d'una forma si fa no fa com la castellana. — ³ A Niça es documenta *besugo* ja en una llista de peixos, del S. xv segurament (potser segona meitat): «... nizolas, agulhas, *besuguos* et ogne peis bestinal» (Paul Meyer, *Docs. Ling. Midi*, p. 626, § 5), data important perquè a Niça la

-A femenina no es canvia en -o (ni avui, ni en els moltíssims femenins d'aquest doc.), ço que prova el caràcter importat (castellà o genovès) del mot i a desgrat de la seva data antiga. Pellegrini tradueix «dorade marseillaise» en el seu *Dict. Niçois*. — ⁴ Per a d'altres noms, usuals a la costa atlàntica de França, des de Cherbourg fins a Biarritz (noms sense gaire relació amb els que ens interessin), veg. el *Nouveau Larousse Illustré*, s. v. *pagel*. — ⁵ Balaquer ja no és gaire distant de mig camí del País Basc, per tant és legítim de sospitar que es tracti de peix importat del Cantàbric; cf. *bonítol* i *bísslol* a la mateixa llista. — ⁶ El fenomen afecta només les antigues *ó* tancades: *tudo*, *fusco*, *curto*, *chumbo*, etc. Potser es podria pensar en un tractament especial davant la *o* en hiatus (*besógyo* i *ó > ú* per metafonia davant la *y*). Això superaria totes les dificultats de forma, però no puc adduir-ne altres exemples. Caldria comprovar si és veritat que en la traducció castellana de Plini per Huerta (1624) consta que en algunes bandes d'Espanya es diu *bezogo* per *besugo*. — ⁷ És absurd afirmar que pugui sortir del prefix BIS- en combinació amb el sufix -UCUS (com digué un cop Spitzer, *MLN* LIII, 128): un mot sense cos! Fonèticament impossible un BIS-SULCUS compost amb SULCUM 'solc'. No tan estirats pels cabells són dos enllaços que es podrien suggerir, sobretot si tingués prou valor la forma *vesurgium* del baix llatí aragonès, hapax: el persa *buzurg* 'gran', que ja figura com a *vazrka* en el persa antic cuneïforme i per tant s'hauria pogut introduir en àrab; però la via de transmissió resta massa hipotètica (essent recents les formes aràbigues citades), la justificació semàntica és ben escassa (el besuc no és pas més gran que el pagell, que se li assembla, per més que d'un i altre n'hi pugui arribar a haver de dos pams de llarg), i sobretot caldria que tingués -z- en castellà i no pas -s- si fos un arabisme. El citat *vesurgium* recorda curiosament el nom antic del riu Weser, que és *Visurgis* des de Pomponi Mela i Estrabó; però pot ser semblança casual, o més aviat es deu tractar d'una alteració pseudoetimològica, introduïda per un erudit en el baix llatí: al capdavant pensem que el besuc és un peix marí i no pas fluvial.

+ *Besurt*, V. *baürta* + *Beta* 'barcassa', V. *bateu*

BETUM, del ll. BITUMEN id., mot no itàlic sinó provinent del cèltic. □ 1.ª doc.: *bitum* c. 1380, Eiximenis.

La mateixa forma és la que es troba en Sant Vicent Ferrer (*Quaresma*, 118.116), i encara avui *vitum* es diu en valencià (M. Gadea, *T. del Xè* I, 115), en el dicc. de Nebrija, etc. Però la forma amb -e- havia de ser tant o més antiga car d'ella degueren manllevar-se el sic. *bactumii* 'àmec', «propolis», documentat el 1519 (Wagner, *ZRPh.* LXIV, 118) i la forma *betume* f. del *Libro de Alexandre*, lleonès de mj. S. XIII.¹ Totes les formes castellanes semblen ser manlleus